

รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

MODEL OF DHAMMA EDUCATION MANAGEMENT BY E-LEARNING SYSTEM OF AYUTTHAYA SANGHA ORDER

พระครูพัฒนาศาสนกิจจาทร (สนชัย ภูมิปาโล), ประเสริฐ ธิลาว, พระมหาภคญา กิตติโสภโณ

Phrakhruphiphatsatsanakitcatorn (Sonchai Bhūmipālo), Prasert Thilao,

Phramaha Krisada Kittisobhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: hongchai.chan@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีเพื่อศึกษาสภาพทั่วไป กระบวนการ และนำเสนอรูปแบบ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 19 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ และการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถามกับพระสงฆ์ 396 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. คณะสงฆ์ มีการดำเนินการร่วมกับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการจัดตั้งศูนย์ด้านข้อมูลให้กับพระสงฆ์และแม่กองธรรมสนามหลวงได้มีการจัดทำเว็บไซต์ และช่องทางการสื่อสารอื่นๆ 2. ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการระดมความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดทำแผนปฏิบัติการ ปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน บูรณาการการจัดการเรียนการสอนด้วยระบบ E-Learning จัดอบรมให้ความรู้ในการใช้ระบบ 3. รูปแบบการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 3.1 การออกแบบหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษา 3.2 ทำไดอะแกรมการเรียนรู้ 3.3 ทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน 3.4 จัดทำคู่มือการใช้งานแบบทดสอบออนไลน์ 3.5 จัดทำคู่มือการใช้งานและเผยแพร่ พัฒนาระบบ E-Learning ผ่านมือถือ 3.6 พัฒนาระบบการเรียนรู้แบบสะสมแต้ม 3.7 เพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสาร 3.8 พัฒนาสื่อการเรียนการสอน 3.9 สร้าง 1 อำเภอ 1 ศูนย์การเรียนรู้ระบบ E-Learning

คำสำคัญ: การจัดการศึกษา; ธรรมศึกษา; ระบบ E-Learning

Abstract

This research article aimed to study the general condition, Study the process and propose a model using the mixed methods: The qualitative research, data were collected from 19 key informants by in-depth-interviewing and from 12 participants in focus group discussion. Data were analyzed by systematic descriptive interpretation. The quantitative research, data were collected with questionnaires from 396 in-school morality teaching monks, school administrators' teachers and students, analyzed data with frequency, percentage, mean and standard deviation. Findings were as follows: 1. Sangha conducted Dhamma education management in cooperation with educational institutes continuously. There were information centers to facilitate data for morality teaching monks and Maekongtham Sanam Luang (Central Dhamma Education Administration). 2. Proceed to appoint a committee, the operation committee appointment, brain storming from people involved, make an action plan, improve the old learning system, integrate with E-Learning system, Organize training to provide knowledge on how to use the system. 3. A model of Dhamma education management consisted of: 3.1 Curriculum design in cooperation with educational institutes, 3.2 create learning diagram for easy learning, 3.3 pre-test post-test for students, 3.4 Create handbook of online testing, 3.5 create handbook for operation E-Learning system development through mobile phones, 3.6 Score accumulating E-Learning system development, 3.7 connect more communication channel, 3.8 various E-Learning media development, 3.9 One District, One E-Learning center.

Keywords: Education Management; Dhamma Education; E-Learning system

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรมเกิดขึ้นตามพระราชดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อคราวปกครองวัดบวรนิเวศวิหารโดยได้กำหนดหลักสูตรการสอนพระภิกษุและสามเณรขึ้นเป็นการศึกษาพระวินัยในภาษาไทยเพื่อให้เรียนรู้หลักพระพุทธศาสนาทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดจนหัดแต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรม เรื่อยมาจนได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่เพื่อใช้สำหรับสอนพระนวกะ และได้โปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางเป็นครั้งแรก วิชาที่สอบมีอยู่ 3 วิชา คือ ธรรมวิภาค แต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรมและแปลภาษามคธ เฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท จนกระทั่งปี พ.ศ.2456 ได้ทรงปรับปรุง

หลักสูตรใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพิ่มคิหิปฏิบัติเข้าในธรรมวิภาค และได้ขยายหลักสูตรขึ้นอีกเป็นระดับชั้นโทและชั้นเอกดังมีหลักสูตรปรากฏในปัจจุบัน

ปัจจุบันมีการนำหลักสูตรธรรมศึกษาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับชั้น ตั้งแต่ชั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา โดยจะแสดงผลในรูปแบบแสดงผลการเรียนด้วย เพื่อสร้างคนไทยให้มีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับความรู้ทางวิชาการ แต่ยังพบปัญหาผู้เรียนธรรมศึกษายังสอบไม่ผ่านถึงร้อยละ 40 ซึ่งแม่กองธรรมสนามหลวงได้เป็นประธานในพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษาระหว่างสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) รวม 7 หน่วยงาน ร่วมกันจัดการเรียนการสอนและการสอบธรรมศึกษาในสถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการทั้งในและนอกระบบการศึกษา โดยให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษายังไม่สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง เนื่องจากมีการมุ่งเน้นในเชิงปริมาณเป็นหลัก จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ เนื้อหาสาระของหลักสูตรที่ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิถีภาวะผู้เรียน ภาษาที่ใช้ในหนังสือแบบเรียน ตำราเรียน ยากต่อการทำความเข้าใจ ขาดกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ ขอบประมาณไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้าน ขาดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน และการประชาสัมพันธ์ (สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2549) แม่กองธรรมสนามหลวงจึงได้จัดให้มีการพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาขึ้น (ทีมข่าวศาสนา ไทยรัฐออนไลน์, 2562) เพื่อให้สอดคล้องกับยุคแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้สอนและผู้เรียน สามารถเข้าถึงความรู้ได้จากทุกหนทุกแห่งผ่านเทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีเครือข่าย และเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร ซึ่งการนำเอาเทคโนโลยีดังกล่าวมาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เรียกว่า E-Learning (วีรพจน์ ลือประสิทธิ์สกุล, 2540)

ดังนั้น เพื่อให้เยาวชนก้าวทันเทคโนโลยีควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาทางด้านคุณธรรมจริยธรรม สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้นำระบบการบริหารจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ต่องานด้านการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา “รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อนำความรู้ไปใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษาธรรมศึกษา โดยปรับการเรียนการสอนให้ทันสมัย มีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นไปในทิศทาง

เดียวกัน และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธีประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์จากเอกสาร การสัมภาษณ์นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ทั้งที่เป็นพระภิกษุและคฤหัสถ์ การแจกแบบสอบถาม และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงอรรถาธิบาย เทคนิคกระบวนการวิจัยวิธี ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัย ไว้ 3 วิธี คือ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูปหรือคน เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปด้วยการวิเคราะห์ SWOT และศึกษากระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยทฤษฎี PDCA 2) การสนทนากลุ่มเฉพาะโดยพระสังฆาธิการ ครูสอนพระปริยัติธรรม ผู้บริหารสถานศึกษา นักวิชาการ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 12 รูปหรือคน เพื่อยืนยันและเป็นการสร้างแนวกระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 3) การแจกแบบสอบถาม จำนวน 396 รูปหรือคน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มพระสังฆาธิการ, กลุ่มครูสอนพระปริยัติธรรม และกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียน เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล, การประเมินผล การจัดการศึกษาธรรมศึกษา, กระบวนการพัฒนาการจัดการการศึกษาธรรมศึกษา และปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะรูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยดำเนินการดังนี้ 1) รวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ และงานวิจัยเพื่อการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) 2) ผู้วิจัยดำเนินการแจกจ่ายกับกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากประชากร 42,718 รูป/คน โดยการวิเคราะห์ขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Taro Yamane และเก็บรวบรวมแบบสอบถามภายใน 4 สัปดาห์ได้กลับคืนมา 396 ชุด และ 3)

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยออกมาและสร้างเป็นแนวทางในเบื้องต้นเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันและตรวจสอบความถูกต้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่างๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการแจกแบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นสภาพทั่วไป และวิเคราะห์ SWOT Analysis 3) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพทั่วไปการจัดการศึกษา ด้วย SWOT Analysis และวิเคราะห์กระบวนการพัฒนามาตามหลัก PDCA เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอย่างรอบด้านตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา ผู้จัดบันทึก และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบการจัดการศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัย

สภาพทั่วไป ในการจัดการศึกษาตามระบบ E-Learning ของ คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

จุดแข็ง (S) พบว่า (1) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้มีการดำเนินการร่วมกับสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง (2) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรมีการจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกด้านข้อมูลให้กับพระสอนศีลธรรม (3) แม่กองธรรมสนามหลวงได้มีการจัดทำเว็บไซต์ และช่องการสื่อสารอื่นๆ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ค **จุดอ่อน (W)** พบว่า (1) ขาดแคลนงบประมาณ (2) พระสอนศีลธรรมไม่เพียงพอ (3) สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่เสถียร (4) การเข้าใช้งานในระบบมีขั้นตอนที่ซับซ้อน **โอกาส (O)** พบว่า (1) ระบบ E-Learning ช่วยส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้สอนได้เป็นอย่างดี (2) สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษาและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนธรรมศึกษา (3) การเรียนออนไลน์เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถโต้ตอบกับผู้สอน **อุปสรรค (T)** พบว่า (1) เวลาเรียนจำกัด (2) เนื้อหาเยอะแต่เวลาเรียนจำกัด (3) บุคลากรมีจำนวนไม่เพียงพอ (4) ระบบมีความซับซ้อน (5) ครูพระสอนศีลธรรมไม่มีความชำนาญในเทคโนโลยี

SO, Attack (ลุย, เดินหน้า, รุก, ฉวยโอกาส) พบว่า คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเร่งพัฒนาระบบจัดการเรียนการสอนทางพระพุทธศาสนาให้มีความทันสมัยต่อยุคเทคโนโลยีในปัจจุบัน **ST Maintain** (รักษาระดับ, ทำลายอุปสรรค) คือ จัดอบรมศักยภาพการสอนให้พระสอนศีลธรรมและเทคนิคการสร้างสื่อการสอนระบบออนไลน์ เพื่อรองรับการจัดการเรียนการสอนในอนาคต **WO Stabilization** (ปรับปรุงแก้ไข, ปั่นฟู) พบว่า ผู้รับผิดชอบจัดทำระบบ

E-Learning ควรทำเนื้อหาที่น่าดึงดูดใจมีรูปแบบที่หลากหลาย พัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีให้กับพระสอนศีลธรรม WT Retrenchment (ถอย, ชะลอ, ลด, หัน) พบว่า จัดทำคู่มือการใช้ระบบ E-Learning สร้างระบบการประเมินผลการสอบ และติดตามปรับปรุงผลการดำเนินการสอบของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการศึกษาพบว่า

กระบวนการวางแผน ได้แก่ (1) แต่งตั้งคณะกรรมการ (2) ระดมความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้อง (3) วางแผนจัดทำแผนปฏิบัติการในการจัดการเรียนการสอนด้วยระบบ E-Learning (4) ประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นประจำทุกเดือนหรือทุกปี (5) วางแผนในการอบรมพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในการใช้ระบบ E-Learning (6) วางแผนระดมทุน

กระบวนการดำเนินการ ได้แก่ (1) ปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมบูรณาการร่วมกับการจัดการเรียนการสอนด้วยระบบ E-Learning ที่มีสื่อการสอนที่น่าสนใจและเข้าใจง่าย (2) ร่วมมือกับแม่กองธรรมสนามหลวง ในการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายและเพิ่มมากขึ้น หรือพัฒนาสื่อท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (3) จัดอบรมถวายความรู้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนหรือครูประจำชั้นในการใช้ระบบ E-Learning (4) จัดทำคู่มือการใช้งานระบบ E-Learning แก่ครูประจำชั้นหรือพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

กระบวนการประเมินผลได้แก่ (1) พัฒนาเครื่องมือในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน (2) พัฒนาระบบการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยระบบ MOOC (3) ปรับรูปแบบการวัดผลประเมินผลใหม่เป็นการสวดมนต์ก่อนนอน การนั่งสมาธิ การเข้าวัดฟังธรรม การทำความดีในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น ควบคู่กับการเรียนรู้ภาคทฤษฎี (4) ประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ทำการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของการใช้ระบบ E-Learning

กระบวนการปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ (1) ปรับปรุงปัญหาการใช้ระบบ E-Learning ของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยจัดตั้งกลุ่มไลน์หรือจัดประชุมตัวแทนสถานศึกษา (2) ปรับปรุงข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการเรียนรู้ด้วย (3) แก้ไขปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย (4) แก้ไขปัญหาขาดแคลนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่เพียงพอ

รูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการศึกษาพบว่า

รูปแบบด้านเนื้อหา ประกอบด้วย 1) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับสถานศึกษาออกแบบหลักสูตรการเรียนธรรมศึกษาร่วมกัน โดยเน้นการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีโดยใช้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นผู้สอน หรืออธิบายเนื้อหาภาควิชาการตามหนังสือหรือตำรา และใช้การเรียนผ่านระบบ E-Learning เป็นการเรียนภาคปฏิบัติของนักเรียน โดยมีครูประจำชั้นครูประจำวิชาและผู้ปกครองเป็นผู้แนะนำเพิ่มเติม 2) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยานำ

หลักสูตรของแม่กองธรรมสนามหลวงมาเขียนสรุปเป็นไดอะแกรม พร้อมทั้งทำแผนภาพอธิบายวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำแบบทดสอบ และการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ทั้งในตำราเรียนระบบ E-Learning และสื่อธรรมชาติ เป็นต้น 3) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรเพิ่มเติมบททดสอบก่อนเรียนหลังเรียน และการเก็บคะแนนระหว่างเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดความอยากในการเรียนรู้บทเรียนถัดไป 4) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรพัฒนาเนื้อหาโดยไล่ระดับความยากของเนื้อหา เมื่อนักเรียนทำแบบทดสอบบทที่ 1 ผ่านแล้วจึงสามารถเข้าเรียนในบทที่ 2 และ 3 ได้ เมื่อนักเรียนไม่สามารถทำแบบทดสอบบทใดผ่าน ก็สามารถกลับไปเรียนบทนั้นๆได้อีกครั้ง ทำแบบนี้ไปเรื่อยๆ เมื่อถึงบทเรียนสุดท้าย ก็เป็นอันว่านักเรียนผ่านการเรียนรู้ในรายวิชานั้นๆ แล้ว

รูปแบบด้านระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจัดทำคู่มือการใช้งานระบบ E-Learning และเผยแพร่ให้นักเรียน ครู ผู้ปกครอง สามารถนำไปใช้งานได้จริง 2) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับแม่กองธรรมสนามหลวงพัฒนาระบบ E-Learning ให้สามารถเรียนผ่านโทรศัพท์มือถือหรือผ่านทางช่องทีวีดิจิทัลได้ 3) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรพัฒนาระบบการเรียนรู้แบบสะสมแต้ม และการเรียนรู้แต่ละบทเรียน หรือเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกศึกษาเฉพาะเนื้อหาที่น่าสนใจได้ 4) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรพัฒนาระบบ E-Learning ที่เข้าใจง่ายและใช้งานได้ง่าย ประหยัดงบประมาณและเวลาของนักเรียนได้ 5) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรนำระบบการสอบออนไลน์มาใช้ควบคู่กับการเรียนด้วยระบบ E-Learning เมื่อนักเรียนคนใดพร้อมสอบก็สามารถเข้าสอบได้ตลอดเวลา

รูปแบบด้านการติดต่อสื่อสาร ประกอบด้วย 1) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารให้มากขึ้น และควรมีบุคลากรในการดูแลช่องทางการสื่อสารนั้นๆ ด้วย 2) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรพัฒนาสื่อการเรียนการสอน E-Learning โดยนำพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียง เช่น พระมหาสมปอง มาเป็นฟรีเซ็นเตอร์ในการสอน ซึ่งจะทำให้นักเรียนสนุกสนานกับการเรียนรู้วิชาธรรมะด้วย 3) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาพัฒนาช่องทางการติดต่อสื่อสารเป็นของตนเองและกระจายอยู่ทุกอำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างน้อย 1 อำเภอ 1 ศูนย์การเรียนรู้ระบบ E-Learning

รูปแบบด้านการมีปฏิสัมพันธ์ ประกอบด้วย 1) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเน้นการฝึกอบรมถวายความรู้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูพระสอนพระปริยัติธรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียน เทคนิคการเข้าถึงนักเรียน การดึงดูดความสนใจในการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นต้น 2) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เปิดโอกาสให้สถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานราชการ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา 3) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรสร้างศูนย์กลางการเรียนรู้ธรรมศึกษาที่เปิดโอกาสให้นักเรียนที่สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากการเรียนที่โรงเรียนหรือในหนังสือ

เช่น พิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้ธรรมะ อุทยานการศึกษาภายในวัด ศูนย์การเรียนรู้ระบบ E-Learning
4) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่งเสริมและยกย่องพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่สามารถ
สอนธรรมศึกษาและมีนักเรียนเข้าสอบและสอบได้จำนวนมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปรายผลโดยจำแนก
ตามรายด้านของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ด้านเนื้อหา คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาร่วมกับสถานศึกษาออกแบบหลักสูตร
การเรียนธรรมศึกษาร่วมกัน โดยเน้นการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีโดยใช้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
เป็นผู้สอนหรืออธิบายเนื้อหาภาควิชาการตามหนังสือหรือตำรา และใช้การเรียนรู้ผ่านระบบ
E-Learning เป็นการเรียนภาคปฏิบัติของนักเรียน โดยมีครูประจำชั้น ครูประจำวิชาและ
ผู้ปกครองเป็นผู้แนะนำเพิ่มเติม นำหลักสูตรของแม่กองธรรมสนามหลวงมาเขียนสรุปเป็น
ไดอะแกรม พร้อมทั้งทำแผนภาพอธิบายวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำแบบทดสอบและการ
เข้าถึงสื่อการเรียนรู้ทั้งในตำราเรียน ระบบ E-Learning และสื่อธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัย
ของ ศยามน อินสะอาด (2561) ได้วิจัยเรื่อง การออกแบบบทเรียนอีเลิร์นนิ่งเพื่อพัฒนาทักษะ
การคิดขั้นสูงระดับอุดมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมการออกแบบบทเรียนอีเลิร์นนิ่งเพื่อ
พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงระดับอุดมศึกษาทุกรูปแบบ มีความเป็นไปได้เหมาะสมอยู่ในระดับมาก
ที่สุด ด้านการออกแบบบทเรียนอีเลิร์นนิ่งแบบใช้กลยุทธ์การสอน มีความเป็นไปได้เหมาะสมอยู่
ในระดับมากที่สุด ด้านการออกแบบบทเรียนอีเลิร์นนิ่งแบบจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ตามแนว
คอนสตรัคติวิสต์ มีความเป็นไปได้เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาร่วมกับ
ผู้เชี่ยวชาญจัดทำคู่มือการใช้งาน ระบบ E-Learning และเผยแพร่ให้นักเรียน ครู ผู้ปกครอง
สามารถนำไปใช้งานได้จริง คณะสงฆ์ร่วมกับแม่กองธรรมสนามหลวงพัฒนาระบบ E-Learning
ให้สามารถเรียนผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือผ่านทางช่องทีวีดิจิทัลได้ พัฒนาระบบการเรียนรู้แบบ
สะสมแต้มและการเรียนรู้แต่ละบทเรียน หรือเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกศึกษาเฉพาะเนื้อหาที่
น่าสนใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของอนุชา สะเล็ม (2560) ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้
E-Learning ในกระบวนการเรียนการสอนวิทยาลัยเทคโนโลยีบริหารธุรกิจมินบุรี กรุงเทพฯ
ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้ E-Learning ในกระบวนการเรียนการสอนของวิทยาลัย
เทคโนโลยีบริหารธุรกิจมินบุรี กรุงเทพฯ เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ระบบ E-Learning เข้ามา
เป็นส่วนเสริมในการเรียนการสอนผ่านทางระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผู้เรียนสามารถเข้าถึง
บทเรียนและกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้สอนจัดเตรียมไว้ให้ได้จากทุกสถานที่ ทุกเวลา ที่มีการออนไลน์
ในการนำระบบ E-Learning มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนนั้นเพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึง
เนื้อหาบทเรียนได้จากอุปกรณ์ต่าง ๆ

ด้านการติดต่อสื่อสาร คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารให้มากขึ้น และควรมีบุคลากรในการดูแลช่องทางการสื่อสารนั้นๆ ควรพัฒนาการเรียนการสอน E-Learning โดยนำพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียง เช่น พระมหาสมปอง มาเป็นพิธีกรในการสอน ซึ่งจะทำให้นักเรียนสนุกสนานกับการเรียนรู้วิชาธรรมะด้วย พัฒนาช่องทางการติดต่อสื่อสารเป็นของตนเองและกระจายอยู่ทุกอำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างน้อย 1 อำเภอ 1 ศูนย์การเรียนรู้ระบบ E-Learning สอดคล้องกับงานวิจัยของธนเดช ศักดิ์สุวรรณ และคณะ (2559) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาบทเรียน E-Learning กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง คอมพิวเตอร์ในชีวิตประจำวัน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning) เรื่องการสื่อสารข้อมูลและเครือข่ายคอมพิวเตอร์มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก และมีประสิทธิภาพ 94.67/90.00 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องการสื่อสารข้อมูลและเครือข่ายคอมพิวเตอร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 โดยผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning) สูงกว่านักเรียนที่เรียนแบบปกติ นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียน E-Learning เรื่อง คอมพิวเตอร์ในชีวิตประจำวันกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเน้นการฝึกอบรมถวายความรู้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครูพระสอนพระปริยัติธรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียน เทคนิคการเข้าถึงนักเรียน การดึงดูดความสนใจในการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นต้น เปิดโอกาสให้สถานศึกษา ชุมชน หน่วยงานราชการ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา สร้างศูนย์กลางการเรียนรู้ธรรมศึกษาที่เปิดโอกาสให้นักเรียนที่สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากการเรียนที่โรงเรียนหรือในหนังสือ สอดคล้องกับงานวิจัยของเจษฎา เมฆะสุวรรณโรจน์(2549) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์แบบผสมผสานกรณีศึกษา: โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ผลของการพัฒนาระบบทำให้ได้ตัวแบบของระบบ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยควรจัดการเรียนการสอนในลักษณะออฟไลน์ร้อยละ 30 ออนไลน์ร้อยละ 35 และการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้าร้อยละ 35 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ควรจัดการเรียนการสอนในลักษณะออฟไลน์ร้อยละ 40 ออนไลน์ร้อยละ 35 และการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้าร้อยละ 30 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ และเทคโนโลยีควรจัดการเรียนการสอนในลักษณะออฟไลน์ร้อยละ 25 ออนไลน์ร้อยละ 40 และการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้าร้อยละ 30 แนวทางในการจัดการเรียนการสอนในระบบเครือข่ายพบว่า การจัดการเรียนการสอนแบบอินเทอร์เน็ตทั้ง 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สามารถจัดการเรียนการสอนในลักษณะออนไลน์ได้อย่างเต็มรูปแบบ ส่วนการจัดการเรียนการสอนแบบอินเทอร์เน็ตกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องการสอนแบบใช้ข้อความนักเรียนสามารถเรียนผ่าน Modem ได้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องการสอนแบบใช้เสียง นักเรียน

สามารถเรียนผ่านระบบ ADSL ความเร็วไม่น้อยกว่า 128/ 64 Kbps และกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องการสอนแบบใช้ภาพ นักเรียนสามารถเรียนผ่าน ADSL ความเร็วไม่น้อยกว่า 256/128 Kbps ระบบ blended Learning ที่ได้พัฒนาขึ้นได้ผ่านการทดสอบทั้งจากครูและนักเรียนโดยได้รับการยอมรับว่าทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ด้านเนื้อหา มีการออกแบบหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษา ทำไดอะแกรมการเรียนรู้ ทำแบบทดสอบก่อนหลังเรียน พัฒนาการเรียนที่ละบท จัดทำคู่มือการใช้งาน และแบบทดสอบออนไลน์ ด้านระบบบริหารจัดการเรียนรู้ มีการจัดทำคู่มือการใช้งานและเผยแพร่ พัฒนาระบบ E-Learning ผ่านมือถือ พัฒนาระบบการเรียนรู้แบบสะสมแต้ม และพัฒนาระบบสอบออนไลน์ ด้านการติดต่อสื่อสาร มีการเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารให้มากขึ้น พัฒนาสื่อการเรียนการสอน E-Learning ที่หลากหลาย และสร้าง 1

อำเภอ 1 ศูนย์การเรียนรู้ระบบ E-Learning ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ มีการฝึกอบรมถวายความรู้แก่พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เปิดโอกาสให้ทุกส่วนงานเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา สร้างศูนย์กลางการเรียนรู้ธรรมศึกษา และยกย่องและส่งเสริมพระสอน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรร่วมกับสถานศึกษาออกแบบหลักสูตรการเรียนธรรมศึกษาร่วมกัน โดยเน้นการเรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติโดยใช้การเรียนรู้ผ่านระบบ E-Learning เป็นการเรียนของนักเรียน โดยมีครูพระสอนศีลธรรม ครูประจำชั้น ครูประจำวิชาและผู้ปกครองเป็นผู้แนะนำเพิ่มเติม

2. คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจัดทำคู่มือการใช้งานระบบ E-Learning และเผยแพร่ให้นักเรียน ครู ผู้ปกครอง สามารถนำไปใช้งานได้จริง

3. คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารให้มากขึ้นและควรมีบุคลากรในการดูแลช่องทางการสื่อสารนั้นๆด้วย

ข้อแนะนำในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของจังหวัดอื่นๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เน้นการพัฒนานวัตกรรมที่ทันสมัย

3. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิผลการจัดการศึกษาธรรมศึกษาตามระบบ E-Learning ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลังจากงานวิจัยฉบับนี้ไปใช้ทดลองจริง

เอกสารอ้างอิง

- เจษฎา เมฆะสุวรรณโรจน์. (2549). การพัฒนาระบบอีเลิร์นนิ่งแบบผสมผสาน กรณีศึกษา: โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย (รายงานการวิจัย). นครปฐม: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทีมข่าวศาสนา ไทยรัฐออนไลน์. (2562). อีเลิร์นนิ่งธรรมศึกษา: มิติใหม่วงการคณะสงฆ์ พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา. สืบค้น 5 กันยายน 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/1143670>
- ธนเดช ศักดิ์สุวรรณ และคณะ. (2559). การพัฒนาบทเรียน E-Learning กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง คอมพิวเตอร์ในชีวิตประจำวัน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (รายงานการวิจัย). พิษณุโลก: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- วีรพจน์ ลือประสิทธิ์สกุล. (2540). *TQM Living Handbook: an Executive Summary* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บีบีอาร์แอนด์ทีคิวเอ็ม คอนซัลแทนท์.
- ศยามน อินสะอาด. (2561). การออกแบบบทเรียน E-Learning เพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2549). การศึกษารูปแบบ และแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสังคมไทย: ศึกษาสภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของผู้เรียนธรรมศึกษาทุกระดับช่วงชั้น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด
- อนุชา สะเล็ม. (2560). การประยุกต์ใช้ E-Learning ในกระบวนการเรียนการสอน วิทยาลัยเทคโนโลยีบริหารธุรกิจมินบุรี กรุงเทพ (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการและเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร.